

potissimum dici solet ideo non posse objecta ipsa immediate concurrere cum potentia, quia materialia sunt. γ) Præterea suntne similes objectis vel non? Si non sunt similes, quopactō representare valent objecta? Quo autem modo ista entitatulæ objectis similes esse queant, vix intelligitur. δ) Deinde suntne divisibiles an indivisibiles, penetranturne inter se plures ac diversæ species annon? ε) A qua tandem causa producuntur, et quo genere causandi cum potentia concurrunt.

Respondeo: hæc aliaque, naturam specierum attingentia, seorsim tractanda sunt post questionem in sequenti articulo discutiendam.

ARTICULUS IV

Utrum potentia vel virtus formaliter cognoscitiva sit passiva, an activa.

Status
questionis.

101. Questio hæc solebat potissimum proponi circa sensitivam potentiam, de qua veteres inquirebant, an sit passiva potentia; dubium tamen commune est sensui cum intellectu. Ideo autem controversiam agitamus de potentia vel virtute formaliter cognoscente, quia, ut mox probabimus, in intellectu duplex virtus agnoscenda est, altera intelligit, altera quæ species producit, et vocatur intellectus agens, nec est formaliter cognoscens. In sensibus etiam præter ipsam potentiam, quæ sentit, quidam obrudere conabantur virtutem aliquam, species sensibiles, quibus sensio peragatur, producentem. Hic ergo solum de potentia prout formaliter cognoscente investigamus, utrum dicenda sit passiva. Et pro clariori rei intelligentia notare licet, potentiam formaliter cognoscentem comparari posse vel ad objectum cognitum, vel ad actum cognitionis. Sub primo respectu potentia formaliter cognoscitiva erit passiva, si ab objecto immutari vel pati debeat ad hoc, ut illud cognoscere queat; activa vero esset, si cognitionem eliceret agendo circa objectum, sicut de vegetativis potentiis diximus cum communi veterum doctrina, eas ideo vocari et esse activas,

quia non operantur nisi immutando ac transformando objectum. At vero consideratione habita sui actus potentia cognoscitiva est saltem quodammodo activa, si cognitionem sua efficiat virtute; passiva vero penitus foret, si cognitionem nullatenus efficeret, sed solum reciperet, et ex sola receptione illius denominaretur cognoscens. Jam quamvis nemo putet cognitionem fieri agendo circa objectum, vel transmutando illud, ideoque nemo etiam vocet potentias cognoscitivas in hoc sensu activas; passivas autem illas esse consequenter negabunt omnes, qui non admittunt species intentionales impressas. Quo etiam spectat opinio Platonis et Empedoclis relate ad potentiam visivam; putarunt enim, quod visio contingit per hoc quod lumen exit ab oculo, sicut ex lucerna (1).

Respectu autem habito ad actum, potentiam cognoscitivam dicebant esse pure passivam omnes illi, qui cognitionem reponebant in mera specie vel impressionis ab objecto provenientis receptione. Pro qua sententia solent laudari quædam Aristotelis testimonia, immo et SS. Augustini et Thomæ, inferius explicanda. Eandem vero tenuit in primis Democritus, qui teste S. Thoma (2) cum Aristotele, *putavit visionem non aliud esse, quam apparitionem rei visæ in pupilla ex corporali dispositione oculi, quia scilicet oculus est levis, id est, politus, tersus*; ex quo sequitur visionem esse meram passionem corporalem, utpote quæ per hoc solummodo perageretur, quod idolum vel imaguncula objectorum in retina pingeretur. Et in hanc sententiam reapse recidunt recentiores materialistæ, cum sensationem prout in præcedenti volumine vidimus (3), reponunt in mechanicis motibus atque impressionibus materialibus ex objectorum actione in organo existentibus. Simili modo passivam omnino esse docuerunt potentiam cognoscitivam illi, qui actum cognoscendi non quidem cum quacumque specie receptione identificarunt, sed

Varie
sententia:

(1) Aristot., opusc. *de sensu et sentato*, cap. 4; S. Thom. *ibid.* lect. 3, paragr. e et seqq; et lect. 4, paragr. 4; Conimbricienses., *de anim.* lib. 2, cap. 7, quest. 5, art. 1.

(2) Arist. *loc. cit.* et S. Thom. lect. 4, initio.

(3) Vide *Psychol.* vol. 1.UM, num. 19, pag. 806.

tantum cum vitali. «Quam opinionem sic explicant. Nam species dupliciter potest recipi in potentia, uno modo quasi mortuo, quando scilicet potentia non attendit receptionem speciei; sic species imprimitur oculo, quando ad alia attendentes nihil videmus. Dicitur autem talis receptio mortua, quia illo modo etiam recipitur in speculo; tunc ergo omnes conveniunt actum cognoscendi distinctum esse ab hac receptione speciei, quod etiam in sensibus interioribus et intellectu patet, ubi species manent absque actuali cognitione. Alio vero modo, vitali nimirum, recipitur in potentia species, quando anima attendit, quæ quidem attentio non est distinctum aliquid ab anima et potentia, sed potentia illius; hanc igitur vitalem receptionem speciei volunt dicti auctores, esse cognitionem». (1). Quoad alteram enim receptionem non vitalem concedunt isti scriptores eam distinctam esse ab actu cognitionis. Ita opinati esse dicuntur plures Nominales et Ægidius Romanus, Paulus Venetus, Augustinus Niphus, Cajetanus Thienensis et alii (2); ac favet etiam Cardin. Cajetanus de Vio (3), qui junior minus clare locutus fuerat, quamvis tandem communem professus est doctrinam (4). Simile quiddam docuisse de intellectu respectu intellectionis dicuntur Gotfredus, Jandunus, Paulus Venetus et alii (5) asserentes intellectionem recipi tantum ab intellectu formaliter cognoscente (seu possibili), effici vero vel ab intellectu agente vel ab objecto ipso medio phantasmate, illustrato lumine intellectus agentis. Denique alio modo exclusit Albertus M. a sensu omnem activitatem (6), illumque proinde pure passivum voluit, quia nimirum licet sensatio non consistat in sola speciei receptione, sed sit actio

(1) Suarez (*de anim.* lib. 3, cap. 3, num. 1). Cfr. Conimbr. (*de anim.* lib. 2, cap. 6, quæst. 1, art. 1), Cardin. Tolet. (*de anim.* lib. 2, quæst. 12); Rubius (*ib.* lib. 2, cap. 5, 6, tract. *de objectis sensibilibus*, quæst. 1).

(2) Apud Suarez, Tolet., Conimbricenses et Rubium, locis citatis.

(3) *De anima*, lib. 2, cap. 5.

(4) *Ibidem* in fine capituli. Et idem postea perspicue docuit v. g. in 1.^{am} part. quæst. 14, art. 1; quæst. 79, art. 2, etc.

(5) Apud Suarez, *de anim.* lib. 3, cap. 4; Conimbr. *ibid.* lib. 3, cap. 8, quæst. 1, art. 1.

(6) *Summ. de homine*, secund. part., tract. *de sensibus animæ*.

distincta, illam tamen nullatenus efficit sensus active propria sua virtute, sed anima sola cum specie, sensu passivum dumtaxat præbente concursum recipiendo speciem. Unde eo fere modo voluit sensum sentire, quo aqua per calorem receptum ab igne calefacit, quin tamen ullum ipsa per se concursum activum præstet, quia aqua calida non calefacit ratione aque, sed solum virtute caloris; et in hoc sensu calefactio non est active ab aqua (1).

Communis autem Scholasticorum, eaque vera, sententia docet cognoscitivas potentias ita esse passivas, ut tamen vere operentur, et active se habeant in cognoscendo, quia cognitio non consistit in mera speciei receptione, sed in mox consecuta vitali operatione. Ita veteres Aristotelis expositores (2), et S. Thomas mox citandus et Scholastici, e quibus sufficit laudasse Scotum (3), Capreolum, Ferrariensem, Cajetanum (4), Suarez, Toletum, Rubium, Conimbricenses (5), Joannem a S. Thoma, Martinez de Prado, (6), Magistrum (7), etc., etc.

102. PROPOSITIO 1.^a Quamvis species debeat intrinsece afficere ipsam potentiam seu virtutem cognoscitivam, cognitio tamen non consistit in sola speciei receptione, sed in operatione, quæ mox consequitur ex virtute potentie.

Prima pars: species debet intrinsece afficere ipsam potentiam seu virtutem cognoscitivam. Et colligitur ex propositione secunda præcedentis articuli ubi statuimus intimam unionem objecti cum potentia esse ad actum cognitionis necessariam. Sane species intentionales sunt, ut mox probabimus,

(1) Vide Rubium, loc. cit., num. 20; Conimbric. loc. cit. quæst. 1, art. 1; Tolet. loc. cit.; Martinez de Prado, *de anim.* lib. 2, quæst. 21, num. 8.

(2) Apud Suarez, *de anim.* lib. 3, cap. 3, num. 2.

(3) 1.^a dist. 3, quæst. 7.

(4) Capreol. 1.^a disp. 3, quæst. 2, et alibi apud Suarez, loc. cit.; Ferrariens., 1.^a *Contr. Gent.* cap. 57; Card. Cajetan. loc. cit.

(5) Locis supra citatis.

(6) Joann. a S. Thoma, *de anim.* quæst. 4, art. 1; Martinez de Prado, *de anim.* lib. 2, quæst. 21.

(7) *De anim.* disp. 4, quæst. 2.

communis
et vera.

Species debet
intrinsece
afficere
potentiam.

accidentia quædam vel qualitates, munus autem earum est complere virtutem potentiæ. Ergo in primis si sermo sit de speciebus intelligibilibus, nequeunt non intrinsece afficere intellectum. Nam in eo tamquam in subjecto inhæret; tum quia sunt qualitates spirituales, sicut est spiritualis ipsa intellectio, ad quam efficienter concurrunt; tum quia etiam habitus intellectuales, cum quibus magnam habent species affinitatem (immo secundum multos cum iisdem identificantur), etiam in intellectu tamquam in subjecto recipiuntur. Atqui qualitas intrinsece afficit subjectum, cui inhæret. Ergo species intelligibiles procul dubio intrinsece afficiunt potentiam suam. Atque hinc sumi potest etiam ratio pro speciebus sensibilibus, quia vel recipiuntur in sola potentia aut virtute sensitiva, vel in sola materia, vel in composito ex utraque. Si primum vel tertium dicas, eadem prorsus ratio urget in speciebus sensibilibus atque in intelligibilibus. Si autem secundum quis teneat cum quibusdam, necesse non erit, ut species ita virtutem ipsam immediate afficiat, sicut qualitas debet suum subjectum afficere; cæterum semper necesse erit, ut afficiat modo speciali et proportionato ad hoc, ut virtus speciei et virtus sensitiva invicem unitæ et completæ actum sensationis efficiant. Atqui ad hoc non videtur sufficere mera indistantia physica vel contiguitas speciei cum potentia, sed modus aliquis specialis requiritur, quo potentia excitetur, et ad actum determinetur, utendo virtute speciei, quæ respectu illius tamquam instrumentaria quædam virtus comparatur. Et ratio est, quia sæpe datur plenissima impressio organica ex objecto proveniens, atque adeo species in organo recepta, et nihilominus nulla sequitur sensitio, ut constat in alio distractis et in iis, qui dormiunt, aut lethargo, apoplexi allave simili ægritudine laborant. Ergo nec sola impressio organi nec physica præsentia vel indistantia speciei sufficit, ut potentia operetur, sed necesse est, ut prius species ipsam virtutem naturalem animæ pertingat. Et hoc est, quod nonnulli videntur significare, cum ad sensationem requirunt cum S. Thoma (1) immutationem immaterialem vel spiritualem,

et quidem
immutatione
immateriali.

(1) S. Thom. 1 p. quæst. 78, art. 3; de potent., quæst. 5, art. 85, quæst. de anim., art. 13.

quamvis per hanc formulam loquendi forte melius intelligendum est aliquid aliud.

Secunda pars: *Cognitio non consistit in sola speciei receptione*, etc. Ita communis sententia cum S. Thoma et reliquis ducibus Scholarum (1).

Prob. A) de cognitione sensitiva. Sensatio est operatio quædam vitalis et immanens (2). Atqui si sensitio consisteret in sola speciei receptione, non foret vitalis et immanens. Ergo...

Major constat a) conscientiæ testimonio: nam unusquisque sentit cognitiones, sensitivas non solum in se esse verum etiam ex sua activitate proficisci. ß) Idemque confirmat communis omnium sensus et modus loquendi. Sane omnes distinguunt cognitiones ab omnibus actionibus transeuntibus, quæ in quovis subjecto recipiuntur: illas quippe attribunt propriæ activitati cognoscentis, has vero externæ alicui causæ. Unde etiam inter actus vitales passim recensentur sensationes, immo et longe nobiliores vegetativis haberi solent.

Minor probatur. *Non foret vitalis*, quia esset ejusdem prorsus ordinis, ac passionem quævis in aliquo subjecto ex activitate alicujus externæ causæ receptæ. *Non foret immanens*; quia efficeretur a causa speciei. At causa speciei sensibilis, ut jam probabitur, est objectum ipsum sensationis, quod est profecto aliquid extrinsecum ac diversum ab ipsa potentia sentiente.

Prob. 2.º Hinc vero vide, quænam consequantur absurda: a) denominationes *videntis, audientis, odorantis*, etc., efficientiam quamdam important, prout omnes persuasum habent. Atqui totam efficientiam istarum operationum in contraria sententia a causa, species efficiente, atque in organa imprimente, provenire dicendum est. Ergo ipsa objecta, quæ

cognitio tamen
non consistit
in sola speciei
receptione.

(1) Vide S. Thom. 1 p. quæst. 14, art. 5, ad 3.um; quæst. 56, art. 1; quæst. 85, art. 2; 1.^a Contr. Gent. cap. 59 vers. fine; de verit. quæst. 8, art. 6; quæst. 8, art. 6; quæst. 10, art. 4; Quodlib. 8, art. 3; 1.^a dist. 40, quæst. 1, art. 1, ad 1.um ver. fin. etc.

(2) Cfr. S. Thom., lib. 9 *Metaphys.* lect. 8, paragr. g, cum Arist. *ib.* text. 16; 1 p. quæst. 14, art. 2; quæst. 56, art. 1; quæst. 85, art. 2; de verit. quæst. 8, art. 6; 1.^a dist. 40, quæst. 1, art. 1, ad 1.um

videntur, audiuntur, etc., deberent dici *videre, audire, odorari, etc.*

Dices, has denominationes proprie cadere non posse nisi in recipientem tales actiones.—**Bene quidem;** sed si recipientis hujusmodi actiones, nihil prorsus agat, sed mere passive se habeat, objectum solum est, quod efficit visionem, auditionem, odoratum, etc. Id autem quis, quæso, sanus toleret? β) Nec potest ab adversariis probe explicari, cur non sensus adsit eodem modo in omnibus prorsus corporibus, vel certe in omnibus partibus animalis, vel saltem ubicumque sunt organa sana et rite disposita. Nam dicunt, sensationem nihil aliud esse nisi receptionem specierum. Atqui species visuales, audibiles, etc., quaquaversus immittuntur a suis causis in omnia corpora, nec magis recipiuntur in oculis, auribus, etc., quam in pedibus, manibus, etc. Actio enim corporum sensibilibus æque diffunditur in omnes directiones, ut certo constat ex observationibus physiologicis. Ergo virtus vel qualitas hujusmodi actionis, nempe species, æque recipitur in omnibus corporibus et in omnibus animalis membris. **Repones** speciem quidem æque diffundi, sed non æque recipi; quia receptio dependet etiam ex subjectivis dispositionibus, ac nominatim ab organismo.—**Respondeo** id verissimum esse; sed tamen 1.º vel in organismo adest aliquid, quod variet impressionem extrinsecus ab objecto receptam, eamque in ratione sensationis constituat, vel non. Si primum dicas, jam agnoscis aliquam activitatem subjectivam, quæ ad sensationem concurrat, ac proinde sensatio non erit *mera receptio speciei*. Sin alterum eligas, explica mihi, sodes, cur organa peculiariter requirantur ad sensationem, et cur non eadem in omnibus animalis membris, atque adeo in omnibus corporibus, sensationes habeantur. 2.º Possunt dari organa sana et rite disposita, quod partem dumtaxat materialem spectat, ut v. g. in dormientibus, immo etiam in cadaveribus, in quorum retina eodem pacto depinguntur imagines objectorum, et nihilominus nulla datur sensatio.

Instabis fortasse, ideo in dormientibus aliisve sana organa habentibus, etiam post receptam speciem non adesse cognitionem, quia deest conatus vel attentio animi.—**Verum respondeo** 1.º Ergo saltem falsum est, cognitionem, in sola

speciei receptione posse reponi. **Respondeo** 2.º Conatus ille vel attentio animi quid sit, non intelligitur, nisi dicatur eam esse actum ipsum cognitionis ex activitate potentie productum, vel certe aliquem modum ejus. Nam vel est actus ipsius potentie, vel non. Si non, quid, quæso, conferre poterit, ut potentia dicatur hic et nunc cognoscere? Si vero attentio est actus ipsius potentie vel anime, prout omnes illam concipiunt, profecto confunditur cum ipsa cognitione, vel est modus quidam illius, quandoquidem actus ex activitate potentie vel anime positus in præsentia speciei nescio quid aliud esse possit, quam notitia vel cognitio (1).

γ) **Accedit**, quod, in adversariorum sententia, ad sentiendum reapse nulla requiritur virtus vel activitas specialis, nam tota prorsus activitas est in efficiente vel imprimente species. Quod si nulla requiritur ad sentiendum virtus specialis, profecto nec requiritur anima vel forma sensitiva. Atqui hinc logice sequitur organicismus, negans speciale principium vite, vel automatismum cartesianum et materialismum, sensationem in solo motu fibrillarum aut organica impressione extrinsecus accepta reponens: quos errores in præcedenti volumine exclusimus.

Probat eadem secunda pars β) de cognitione intellectuali. 1.º In primis activitas propria multo evidentius renuntiatur conscientie testimonio in intellectione, quam in actu sensationis. Atqui hujusmodi activitas non potest esse in sola specierum productione, quæ in intellectu recipiuntur. Ergo est activitas ipsius intellectus possibilis seu formaliter cognoscens, ac proinde intellectus non consistit in sola speciei receptione.

Major constat in omnibus actibus intellectus, ac potissimum in discursu, in reflexione, in cognitione abstractiva et universali, etc. **Minor** vero probatur: nam species intelligibiles, in quarum sola receptione consisteret intellectio, vel producerentur ab objectis externis, vel a sensu et phantasmate, vel ab intellectu agente. Primum et secundum dici nequeunt, quia et objecta externa et phantasmata sunt materiale quiddam, intellectio vero, in quacumque re illam

(1) Cfr. nuper dicta, num 81, pag. 441 in respons. ad object. 4.um

constituas, est spiritualis. Ergo intellectio non potest reponi in ulla re, quæ sit opus et effectio solius causæ materialis. Præterea si intellectio consisteret in receptione specierum ab objecto productarum, jam nullatenus esset opus nostræ activitatis. Nec vero tertium dici potest; nam hypothesis illa vel excludit necessitatem specierum, vel certe, quod eodem recidit, confundit intellectionem cum ipsa specierum effectione. Sane controversia præsens cum inquit, utrum cognitio consistat in sola specierum receptione, supponit dari species. Atqui cum quæritur, utrum species admittendæ sint, sub hoc nomine investigatur, utrum ad actum cognitionis requiratur prævia quædam forma, potentiam complens ac determinans. Ergo qui intellectionem in mera receptione specierum, etiam ab agente intellectu productarum, reponunt, vel negant veri nominis species, vel earum productionem cum cognitione confundunt. **Et confirmatur primo**, quia in sententia, species admittente, duo actus perfecte distincti agnoscendi sunt, primus est productio specierum ac receptio in potentia, et secundus actus formalis cognitionis est ejusdem receptio. At adversarii duos hosce actus in unum reducant. **Confirmatur secundo**, quia vel intellectus agens est unum re cum possibili, vel distinctum. Si distinctum, quo pacto intellectio erit immanens? nam efficietur ab intellectu agente, et recipietur in possibili. Si est unum, iterum intellectio confunditur cum productione speciei, et species impressa cum expressa.

Prob. 2.º Dantur in intellectu habitus, ut supponimus, et constat ex communissimo Philosophorum consensu. Atqui habitus certissime non dantur in intellectu nisi ad operandum. Ergo signum est, in intellectu dari veras operationes cognoscitivas, quæ non sint mera receptio speciei alteriusve formæ. Et argumentum urget magis in sententia eorum, qui habitus intellectuales in speciebus earumve certa ordinatione reponunt.

Prob. 3.º De intellectione simile iudicium ferendum est, ac de volitione, ob perfectam utriusque analogiam in ratione actus vitalis. Atqui certum est volitionem non consistere in mera receptione actus, sed necessario importat activam ejusdem effectiorem, prout constat tum ex libertate,

tum quia saltem in opere justificationis Sacrum Tridentinum Concilium damnat asserentes liberum arbitrium, velut inanime quoddam, nihil *agere*, mereque passive se habere (1).

Confirmari potest utraque pars probationis ex eo quod sæpe adsit species in potentia, quin detur actualis cognitio, ut constat in imaginatione, memoria et intellectu. Ergo impossibile est cognitionem in speciei receptione sitam esse.

Dicendum ergo est cognitionem, sive sensitivam sive intellectualem, esse actum vitalem, accepta specie vel concursu objectivo, ex interna virtute potentiæ elicium: nec proinde potentia in illo elicendo se, habet instar aque alieno calore in se concepto calefacientis, quemadmodum scripsit Albertus M., sed instar cujuslibet potentiæ suapte natura activæ.

103. PROPOSITIO 2.^a **Facultas cognoscitiva creata in cognoscendo et activum et passivum concursum præbet; simpliciter tamen dicenda est potentia passiva.**

Prima pars facile clarescet, si attendatur ad tria, quæ in cognitione locum habent. Primum enim potentia cognoscitiva debet speciem recipere; deinde specie actuata et fecundata, cognitionis actum profundit, ac tandem actum hujusmodi, utpote immanentem, in se recipit. Itaque cognoscitiva potentia circa primum ac tertium passive se habet, circa secundum vero active, prout in præcedenti propositione demonstratum est.

Secunda pars declaratur simul, et probatur. Primo quia quemadmodum ex præcedenti parte constat, potentia cognoscitiva magis patitur, quam agit. Deinde quia denominationes accommodandæ sunt pro subjecta materia. Ubi ergo sermo est de potentiis, quæ rationem habent activarum virtutum seu virium, quales sunt omnes animæ facultates vitales, illæ speciali modo nomen merentur passivarum, quæ respectu propriorum objectorum se habent passive, nimirum

Potentia cognoscitiva, in cognoscendo, utrumque concursum præstat, activum et passivum;

simpliciter tamen passivè dicenda est.

(1) Concil. Trident., sess. 6, can. 4.

quæ nihil agunt ad illa transmutanda, sed potius aliquid ab iis patiuntur, vel recipiunt (1). Atqui potentia cognoscitivæ, saltem quatenus formaliter tales, nihil agunt ad propria objecta transmutanda, sed e converso patiuntur, et immutantur ab illis recipiendo speciem. Ergo... (2). Dixi potentias cognoscitivas, *quatenus formaliter tales*, non agere circa propria objecta; quia in intellectu datur virtus quædam, circa objectum suum agens, ut videbimus, speciem abstrahendo vel producendo, ideoque vocatur intellectus *agens* ad differentiam intellectus possibilis vel passibilis, quæ est virtus formaliter cognoscens.

Dices. Ab uno immediato principio nequit actio et passio procedere. Atqui si eadem potentia præberet activum et passivum concursus, ab eodem principio procederet actio et passio. Ergo...

Respondeo, *dist.* Major. Ab uno eodemque principio nequit actio et passio procedere circa idem, *conc.*; circa diversa, *neg.* Et *contra*dist. Minore, *neg.* conseq. Potentia enim cognoscitiva est activa respectu propriæ operationis, passiva vero respectu objecti. Est quoque passiva respectu suæ operationis, sed solum quatenus illam a seipsa productam recipit: in quo nullum est incommodum, cum id sit proprium potentiarum actionum immanentium; secus enim necesse esset dicere repugnare huiusmodi potentias.

Cæterum ut probe intelligas, quo genere *passionis* dicatur passiva potentia cognoscens, notat Aristoteles bifariam sumi posse passionem, proprie et improprie. Passio proprie significat receptionem formæ vel actus subjecto non convenientis, illudque ad corruptionem disponentis. Et talis passio est quæcumque receptio activæ qualitatis habentis contrarium in eodem subjecto, nam per talem receptionem ad corruptionem disponitur subjectum. Passio vero impropria dicitur receptio quæcumque actus vel formæ sine abiectione vel amissione

(1) Vide S. Thom., *de verit.*, quæst. 16, art. 1, ad 13.um

(2) Vide S. Thom., 2.^a *Contr. Gent.*, cap. 57. *Sed hoc esse non potest...* circa med.; et 1 p. quæst. 78, art. 3; quæst. *de anim.*, art. 10; *de veritat.* quæst. 16, art. 1: ad 13.um; lib. 2.^a *de anim.*, lect. 10. Vide etiam Suarez, *de anim.*, lib. 3, cap. 7, num. 1, etc.

Quod genus
passionis
improperet potentia
cognoscitiva.

alterius formæ vel actus (1). Quando ergo passiva dicitur cognoscitiva potentia, ex eo quod non operetur, nisi immutata ob objecto per receptionem speciei, non de passione propria, sed de sola impropria intelligitur; quia recepta species, *quantum est de se*, non disponit potentiam ad corruptionem, sed potius eam perficit (2), ut constat in intelligibili specie. Siquidem potentia cognoscitivæ prout talis aptissima et convenientissima forma est species, tum impressa, qua completur ad operationem sibi consentaneam, tum expressa, in qua diximus consistere formaliter cognitionem. Sensibilis autem species, cum per actionem corpoream mechanicam, saltem sæpe, imprimatur, videtur posse etiam propriam passionem organo inferre.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

104. **Objic. 1.^a α)** Aristotelis hæc sunt verba: *Sensus in moveri aliquid et pati accidit...*, *videatur enim quædam alteratio esse* (3). Et alibi docet eundem esse actum sensibilis et sensus quoad rem ipsam, licet differant ratione, quia nimirum prout est *ab objecto*, vocatur actio ejus, et prout est *in potentia*, est ejusdem passio (4). Atqui hæc videntur aperte significare, quod cognitio, saltem sensilis, in mera speciei receptione sita sit, β) Similia docet S. Thomas: *Sentire*, inquit, *perficitur per actionem sensibilis in sensum* (5). Et: *Sensum affici est ipsum ejus sentire* (6). Et alibi: *In parte sensitiva invenitur duplex operatio: una secundum solam immutationem, et sic perficitur operatio sensus per hoc, quod immutatur a sensibili. Alia operatio est formatio, secundum quod vis*

(1) Vide S. Thom. lib. 2 *de anim.*, lect. 11, paragr. d, super Aristot. ib. cap. 5, text. 57; 1 p. q. 79, art. 2; 1. 2, q. 22, art. 1.

(2) Ita fere ad verbum P. Rubius lib. 2.^a *de anim.*, cap. 5, in commento textus Aristotelici, num. 5. Cfr. Conimbric. in comment. ejusdem cap. 5 libri 2.ⁱ *de anim.*, text. 57, litt. g. h; Tolet. *ibid.*; Suar. *de anim.*, lib. 2, cap. 2, num. 5.

(3) Arist. lib. 2.^a *de anim.* cap. 5, text. 51.

(4) Vide Aristot. *ibid.* lib. 3, text. 139, et 141. Cfr. *ibid.* lib. 2, cap. 11, text. 118: quorum locorum verba superius relata videndum. 95, pag. 334, in nota.

(5) 1. p. quæst. 27, art. 5.

(6) S. Thom., 1 p. quæst. 17, art. 2, ad 1.um

imaginativa format sibi aliquod idolum, etc. (1). Unde secundum Aquinatem in externis saltem sensibus sensatio contingere videtur per speciei receptionem. Quibus similia sunt illa alia verba: *Res, quæ sunt extra animam, ad sensus exteriores se habent sicut agentia sufficientia, quibus patientia non cooperantur, sed recipiunt tantum* (2). Atqui profecto sensus cooperarentur, si se haberent active respectu sensationis. Ergo saltem cognitio sensitiva nullatenus procedit active a potentia, sed potius consistit in receptione speciei. γ) Similia denique depromi possent ex S. Augustino, qui in locis superius notatis visionem vocat *informationem*, hanc vero docet a solo corpore visibili imprimi (3); unde informatio vel formatio hujusmodi videtur esse impressio speciei. Si ergo informatio est visio secundum S. Augustinum, visio in sola speciei receptione reponenda est.

Respondeo ad α) *neg.* Minor. Primus locus, ex Philosopho objectus, facilem admittit interpretationem. Nam sensus in primis ante ipsum formalem actum sensationis moveri, ac pati debet ab objecto, et quodammodo alterari per speciei receptionem; deinde vero in ipso formali actu sensationis movetur iterum sensus improprie, ac patitur, quia sensationem, utpote operationem immanentem, in se recipit. Quare bene potuit scribere Aristoteles, tum sensum operari, cum movetur, et patitur aliquid. Non potuit autem ita hæc verba intelligere, ut penitus excluderet potentiam sensitivæ activitatem. Nam in ejusdem libri capite secundo, cum definit animam notissima illa definitione *principium, quo vivimus, et sentimus, et movemur, et intelligimus primo*, aperte docuit animam esse principium formale vitalium operationum, in quibus etiam recensuit sensationem et intellectionem, quæ proinde active atque efficienter ab anima profluant, necesse est. Præterea idem Philosophus alibi (4) et sensationem et intellectionem inter operationes immanentes reponit. Atqui repugnat operationes ejusmodi non esse ab interna subjecti,

(1) S. Thom., 1 p. quest. 85, art. 2, ad 3.um

(2) S. Thom., *Quodlib.* 8, art. 3.

(3) Vide supra num. 95, pag. 481.

(4) Vide *Metaphys.*, lib. 9, cap. 9, text. 16. Cfr. S. Thom. ib. lect. 8, paragr. g.

in quo sunt, activitate.—Alter etiam locus nihil contra nostram doctrinam probat. Quamvis enim potentia cognoscitiva active post receptam speciem ad actum cognitionis concurrat, verissime dici potest eundem esse actum sensibilis et sensus, sive hoc referatur ad ipsam speciem sensibilem, sive ad mox consequentem cognitionem. Si referatur ad speciem sensibilem, quia hæc est forma vel actus, *ab* objecto impressus, et *in* organo vel sensu receptus, et consequenter species ejusque effectio ac receptio, sicut quævis actio et passio, re identificantur, et ratione distinguuntur pro diverso respectu ad agens, a quo procedit, et ad passum, *in quo* recipitur. Si vero referatur ad sensationem, quæ secundum nostram sententiam ex rei veritate a sensu specie informato efficitur, etiam ea vere dicitur esse actus sensus et sensibilis, quia ab utroque efficitur, ab objecto sensibilis ratione speciei, quam potentiam imprimit, a potentia vero ratione suæ propriæ virtutis per speciem completæ. Quare necesse non est Aristotelis verba ad absurdas interpretationes detorque.

Ad β) Eadem esto responsio. De mente S. Thomæ, quantumvis obscuriora quædam loca objici queant, nulla remanere potest dubitatio, ut constat ex pluribus testimoniis, superius laudatis in probatione propositionis (1). Cæterum in primo loco nobis objecto S. Thomas docet id, quod virissimum est, ad sensationem concurrere actionem sensibilis in sensum, videlicet speciem: non autem docet sensationem perfici *solum* per sensibilis actionem. In secundo loco verba *sensum affici*, necesse non est, ut interpretemur de sola speciei receptione, sed possunt egregie explicari de actu formalis sensationis, qui post receptam speciem consequitur, estque instar reactionis cujusdam vitalis, qua potentia objectum cognoscit. In prima parte loci tertii S. Thomas necesse non est, ut excludat operationem potentiam sensitivæ externæ; sed tantum negat ei operationem illam propriam imaginationis et intellectus, qua objectum quodammodo sibi conflatur. Sensus enim externi solum reproducent, ac præsentant fideliter et ad amussim objectum secundum impressionem et speciem receptam, imaginatio vero etiam ex pluribus speciebus seorsim

(1) Vide supra pag. 389, et num. 65, pag. 237 seqq.

receptis novum objectum procedit, ut cum aureum montem imaginatur: id vero multo magis efficere potest intellectus. Postremus locus aperte retorquetur in adversarios, quia ibidem immediate post objecta verba ita S. Doctor pronuntiat: *Quamvis informati* (sensus, nempe accepta in se specie) *habent propriam operationem, quæ est iudicium de propriis objectis.* Quare S. Thomas in verbis contra nos allatis, ut satis demonstrat contextus, solum intendit sensus exteriores, secus atque intellectum, non concurrere active ad speciei productionem: sensibilis enim species adæquate ab objecto producitur, ut postea probabitur, species vero intelligibilis nequit adæquate produci ab objecto neque a phantasmate, sed postulat virtutem spiritualem, cui nomen factum est intellectus agentis.

Ad 7) respondeo mihi non satis perspicuum esse, quid S. Augustinus significaverit, cum scripsit visionem esse ipsam oculorum informationem, quæ a solo corpore imprimatur, nempe speciei receptionem. Dubitari tamen nequit, quin S. Doctor ad visionem, prout a nobis intelligitur, videlicet ad notitiam visu haustam, requisierit, quod ipsa potentia concurrat active; id enim appertissime colligitur ex pluribus locis superius relatis (1).

Objic. 2.º Potentiæ cognoscitivæ perfectiores sunt vegetativis. Atqui non forent perfectiores, nisi essent activæ. *Nam agens nobilius est patiente*, ut recte ducit S. Augustinus (2) cum Aristotele (3). Atqui vegetativæ potentiæ sunt activæ. Ergo nisi etiam cognoscitivæ forent activæ, imperfectiores essent vegetativis.—*Respondeo, neg.* Minor., et ad probationem *dist.* Major. Cæteris paribus et præcisè prout est agens, *conc.*; absolute et simpliciter ac cæteris etiam non paribus *neg.* Potentiæ vegetativæ sunt activæ relate ad objectum, quod transmutant: quare præcisè sub hoc respectu secundum quid perfectiores sunt potentiæ vegetativæ cognoscitivis, quia virtus ejusmodi objectum transmutans perfectio quædam est, ideoque illam habere, cæteris paribus, melius est, quam non

(1) Vide S. August. supra, pag. 332.

(2) S. August., *de Genesi ad litter.* lib. 12, cap. 16, circa med.

(3) *De anim.* lib. 3, cap. 5, text. 19.

habere. Potest autem optime fieri, ut potentia, virtute ista carens, alia nobiliori ornatur, ideoque simpliciter et absolute perfectior sit aliis potentiis activam virtutem habentibus: idque locum habet in potentiis cognoscitivis. Virtus enim objectorum aliorum representativa, quæ formas illorum in se intentionaliter suscipit, longe perfectior est virtute activa et physice transmutativa objecti, quæ potentiæ vegetativæ inest (1).

Objic. 3.º Materiale nequit agere in immateriale. Atqui omnis potentia cognoscitiva immaterialitatem quamdam habeat, necesse est, secundum doctrinam præcedentis articuli. Ergo nihil materiale agere potest in potentiam cognoscitivam, etiam speciem eidem imprimendo; ac proinde cognoscitiva potentia non est passiva.

Respond. dist.: Major. materiale nequit agere in immateriale, sumptum in sensu paulo largiori pro gradu aliquo elevationis supra materiam modo superius explicato, *neg.* Materiale nequit agere in immateriale strictè sumptum, *trans.*

Et *contradistincta* Minore, *neg.* conseq. Nulla ergo potest esse difficultas in eo, quod potentiæ cognoscitivæ organicæ, quales sunt sensus, patiantur ab objecto, quia non sunt immateriales nisi in largiori sensu. Intellectus vero cum sit omnino organicus et strictè immaterialis, nequit immediate pati ab objecto materiali, et propterea existimatur habere virtutem quamdam activam, quæ abstrahit speciem a phantasmatis, et imprimit intellectui possibili, prout postea explicabitur. Nihil ergo vetat, quominus omnis potentia cognoscitiva, etiam intellectualis, sit capax specierum, ideoque passiva.

Objic. 4.º Saltem intellectus non est potentia passiva. Nam a) sicut unumquodque ens agit ratione formæ, ita patitur ratione materiæ. Ergo ubi nulla est materia, ibi nulla est aptitudo patiendi. Atqui intellectus est potentia spiritualis, carens omni materia. Ergo... ß) Potentia intellectiva est incorruptibilis et immortalis. Sed intellectus, si est passivus,

(1) Cfr. S. Thom. 1 p. quæst. 7, art. 2, ad 3.um; *de verit.* quæst. 26, art. 8, ad 1.um

corruptibilis est, docente Aristotele (1). Ergo intellectus nequit esse passivus (2).

Respondeo ad 2) *dist.* antec. Unumquodque patitur passione proprie dicta, ratione materiæ, *conc.*; passione improprie dicta, *neg.*, nisi sumas materiam latissime et improprie ad significandum generatim subjectum receptivum formæ; nam etiam substantiæ atque entitates spirituales creatæ possunt esse subjectum capax recipiendi in se formas, quæ non afferunt passionem proprie dictam, sed important tantum perfectionem.

Distinguo similiter primum conseq., et alterum *neg.*

Respondeo ad 3) *conc.* Major., *dist.* Minor. Intellectus, si est passivus, id est si est capax passionis propriæ, *conc.*; si est dumtaxat susceptivus formarum cum impropria passione, *neg.* Et *neg.* conseq. Cæterum quid in prædicto loco Aristotelis significetur nomine intellectus *passivi*, varie explicant Auctores. *Intellectus passivus*, inquit S. Thomas, secundum quosdam dicitur appetitus sensitivus, in quo sunt animæ passiones, qui etiam (Elbico. cap. ultim.) dicitur rationalis per participationem, quia obedit rationi. Secundum alios autem intellectus passivus dicitur virtus cogitativa, quæ nominatur ratio particularis. Et utroque modo passivum accipi potest secundum primos duos modos passionis (in corpore articuli explicatos qui passionem propriam continent), in quantum talis intellectus sic dictus, est actus alicujus organi corporalis. Sed intellectus, qui est in potentia ad intelligibilia, quem Aristoteles (de anim. lib. 3, text. 4 et 17) ob hoc nominat intellectum possibilem, non est passivus nisi tertio modo (explicato in corpore articuli, nempe qui non continet nisi receptionem formæ vel perfectionis absque abjectione vel amissione alterius actus aut perfectionis), quia non est actus organi corporalis, et ideo est incorruptibilis (3).

(1) Aristot. de Anim. lib. 3, cap. 5, text. 20. Vide ibid. S. Thom. lect. 8 fin.

(2) Apud S. Thom. 1. p., quæst. 79, art. 2, arg. 1.us et 2.us

(3) S. Thom., 1. p., quæst. 79, art. 2, ad 2.um

ARTICULUS V

Quid et qualis sit species impressa.

105. Ex his, quæ in probanda specierum necessitate docuimus, concluditur speciem esse aliquid se tenens ex parte objecti, aliquid nempe requisitum ad supplendam vel absentiam vel improprietatem objecti, ut cum potentia concurrat ad cognitionem: et in hoc sensu dicitur *vicaria* objecti, quia vices gerit ejusdem, præstando respectu potentiæ cognoscitivæ munus, quod illud per se ipsum exhiberet, si posset immediate illi uniri ad constituendum principium adæquatum cognitionis, quod non est sola potentia, sed ex potentia et objecto adæquate coalescit. Quod ut melius percipias, notare debes cognoscitivam potentiam bifariam confortari, jubarique posse ad suum actum: primo *subjective* seu in genere virtutis vitalis augendo ac perficiendo nativas potentiæ vires, si hæc in ordine suo improprietate sint atque impares actui producendo (1). Hoc pacto auxilium gratiæ habitusque infusi confortant ad actus supernaturales, quos non posset voluntas naturali sua virtute exercere sine ullo adjumento. Secundo confortari potest potentia cognoscitiva *objective*, nimirum per concursum et causalitatem objecti, cum illa influentis ad actum cognitionis, specificando illum, ac determinando ad esse talis representationis atque imaginis intentionalis. Bina hæc juvamina distinguere perspicue licet in actu fidei supernaturalis de mysterio Incarnationis aut alio quocumque. Ad fidem, utpote quæ actus intellectualis est, profecto concurrunt, sicut ad quemlibet actum cognitionis, potentia et objectum. Sed fides divina est actus supernaturalis ac de re absentis, et ad actum supernaturalem non sufficit sola virtus et potentia naturalis, nec objectum absens potest per se immediate movere ad actum cognitionis. Ergo necesse erit ad actum fidei supernaturalem superaddere potentiæ intellectivæ duplex adjumentum, alterum habitus vel

Statua
questionis.

(1) Cfr. S. Thom. Contr. Gent. lib. 3, cap. 53. Item Nihil potest...